

УДК 911.3

Манько Андрій Михайлович,
кандидат географічних наук, доцент

Львівський національний університет ім. Івана
Франка, м. Львів, Україна,
e-mail: manko_a@ukr.net

Лесик Ірина Йосипівна

Львівський національний університет ім. Івана
Франка, м. Львів, Україна,
e-mail: lesykir@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ЛЬВІВЩИНІ

Мета нашого дослідження провести комплексний науково-теоретичний аналіз особливостей розвитку релігійного туризму і паломництва римо-католицької церкви у Львівській області.

Методологічну основу нашої роботи складає система загальнонаукових та спеціальних методів пізнання наукових явищ. Загальнонауковий метод об'єднує широкий спектр методів як теоретичних, так і прикладних досліджень. Визначені завдання і предмет дослідження зумовили використання діалектичного, статистичного, формально-логічного, формально-догматичний, системно-структурного, порівняльно-правового, соціологічного та історичного методів.

Методологічною основою нашої роботи виступає загальнонауковий діалектичний метод, який дає можливість проаналізувати явище релігійного туризму та паломництва у його розвитку, взаємодії та взаємозв'язку з іншими явищами.

Практичне значення *одержаних результатів* полягає у тому, що висновки і положення даної роботи сприятимуть її подальшому розвитку.

Наукова новизна. Подорожі прочан здійснюються до релігійних об'єктів. Ці об'єкти паломництва використовуються не тільки в релігійному туризмі, але і як цікаві пізнавальні місця в інших видах туризму, зокрема в культурно-пізнавальному, сільському та екологічному. А також враховуючи важливість духовного відродження громадян України, розвитку інтересу іноземних туристів до релігійних та культурних цінностей різних конфесій актуальною буде підготовка рекомендацій та розробка заходів по організації та розвитку релігійного туризму в Львівській області.

Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання у науково-дослідній сфері для подальших досліджень явища релігійного туризму та паломництва; у навчальній сфері у процесі викладання дисциплін та при підготовці навчальних підручників, посібників та методичних рекомендацій.

Ключові слова. Релігійний туризм, паломництво, римо-католицька церква, Львівська область.

УДК 911.3

Манько Андрей Михайлович,
кандидат географических наук, доцент

Львовский национальный университет им.
Ивана Франко, г. Львов, Украина,
e-mail: manko_a@ukr.net

Лесик Ирина Иосифовна

Львовский национальный университет им.
Ивана Франко, г. Львов, Украина,
e-mail: lesykir@ukr.net

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЕЛИГИОЗНОГО ТУРИЗМА РИМСКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ НА ЛЬВОВЩИНЕ

Цель нашего исследования провести комплексный научно-теоретический анализ особенностей развития религиозного туризма и паломничества римско-католической церкви во Львовской области.

Методологическую основу нашей работы составляет система общенаучных и специальных методов познания научных явлений. Общенаучный метод объединяет широкий спектр методов как теоретических, так и прикладных исследований. Определены задачи и предмет исследования обусловили использование диалектического, статистического, формально-логического, формально-догматический, системно-структурного, сравнительно-правового, социологического и исторического методов.

Методологической основой нашей работы выступает общенаучных диалектический метод, который дает возможность проанализировать явление религиозного туризма и паломничества в его развитии, взаимодействии и взаимосвязи с другими явлениями.

Практическое значение *полученных результатов* заключается в том, что выводы и положения данной работы будут способствовать ее дальнейшему развитию.

Научная новизна. Путешествия паломников осуществляются в религиозных объектов. Эти объекты паломничества используются не только в религиозном туризме, но и как интересные познавательные места в других видах туризма, в частности в культурно-познавательном, сельском и экологическом. А также учитывая важность духовного возрождения граждан Украины, развития интереса иностранных туристов к религиозным и культурным ценностям различных конфессий актуальной будет подготовка рекомендаций и разработка мероприятий по организации и развития религиозного туризма в Львовской области.

Практическое значение заключается в возможности их использования в научно-исследовательской сфере для дальнейших исследований явления религиозного туризма и паломничества; в учебной сфере в процессе преподавания дисциплин и при подготовке учебников, пособий и методических рекомендаций.

Ключевые слова. Религиозный туризм, паломничество, римско-католическая церковь, Львовская область.

UDC 911.3

Manko Andrii Mykhailovych,
Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor
Lesyk Iryna Yosypivna

Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine, e-mail: manko_a@ukr.net

Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine, e-mail:

FEATURES OF RELIGIOUS TOURISM DEVELOPMENT OF ROME- CATHOLIC CHURCH IN LVIV REGION

The purpose of our study is to carry out a comprehensive scientific and theoretical analysis of the peculiarities of the development of religious tourism and pilgrimage of the Roman Catholic Church in the Lviv region.

The methodological basis of our work is the system of general scientific and special methods of cognition of scientific phenomena. The general scientific method combines a wide range of methods of both theoretical and applied research. The determined tasks and subject of the study led to the use of dialectical, statistical, formal-logical, formal-dogmatic, systemic-structural, comparative-legal, sociological and historical methods.

The methodological basis of our work is the universal scientific dialectic method, which makes it possible to analyze the phenomenon of religious tourism and pilgrimage in its development, interaction and interrelation with other phenomena. The practical significance

of the results obtained is that the conclusions and provisions of this work will contribute to its further development. Scientific novelty. Travel pilgrims are carried out to religious sites. These objects of pilgrimage are used not only in religious tourism, but also as interesting places of interest in other types of tourism, in particular, in cultural-cognitive, rural and ecological.

Considering the importance of the spiritual revival of Ukrainian citizens, the development of the interest of foreign tourists in the religious and cultural values of different denominations, the preparation of recommendations and development of measures for the organization and development of religious tourism in the Lviv region will be relevant. The practical significance of the results is the possibility of their use in the research area for further research on the phenomenon of religious tourism and pilgrimage; in the field of teaching in the teaching of disciplines and in the preparation of textbooks, manuals and methodological recommendations.

Keywords. Religious tourism, pilgrimage, Roman Catholic church, Lviv region.

Постановка проблеми. Релігійні процеси в сучасному світі, незважаючи на об'єктивні тенденції секуляризму, десакралізації й індиферентизму, впливають на всі сфери життя людини, уможливлючи діалог культур і традицій, орієнтацію на плюралізм думок та переконань, чого не уникнути в добу глобалізації. Важливим чинником формування самосвідомості людини в умовах глобалізації є релігійна самобутність. Вона постає однією з основних у загальній картині світу й впливає на індивідуальний саморозвиток особистості та культурно-цивілізаційний поступ народу. Відтак важливим напрямом філософсько-релігієзнавчих студій є дослідження конфесійних культових практик та їх проявів у світогляді віруючих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні паломництво і релігійний туризмом активно досліджують такі вчені: Н. Вояківська [2], Б. Савчук [4], О. Любщева [3], С. Романчук [5], О. Жаровская [4], Т. Божук, А. Каднічанський [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Варто зазначити й те, що за останній період в Україні захищено ряд дисертацій, які містять аналіз окремих аспектів паломницького туризму.

Проте існуючі публікації та дисертаційні роботи не містять комплексного наукового підходу до проблем особливостей розвитку релігійного туризму і паломництва римо-католицької церкви у Львівській області і тому дане дослідження органічно доповнює їх, а наявність вказаних наукових праць не лише його актуальності.

Постановка завдання. Завданнями нашого дослідження є: аналіз виникнення та становлення римо-католицької церкви в Україні; характеристика розвитку римо-католицизму на Львівщині під час атеїстичного наступу на релігію у 50-60 рр XIX ст; дослідження територіальних особливостей розвитку паломництва на Львівщині; характеристика організаторів паломництва та релігійного туризму на Львівщині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово «паломництво» походить від слова «пальма» – паломники-християни, які здійснювали

поїздки на Святу Землю в Середньовіччя, привозили звідти пальмову гілку. Паломництво – це мандрування богомольців до «святих місць» [6, с. 85]. Той, хто вирушає в таке мандрування, називається паломником. Паломник – це здебільшого глибоко релігійна людина, який завжди готовий на деякий час відмовитися від звичайного способу життя заради молитви, задоволення своїх духовних цілей. У різних регіонах світу існують інші назви цього слова. Наприклад в Україні – паломник, прочанин; мандрівник, шанувальник – в Росії, пілігрим, паломник, – на Заході, хаджі – на сході [5, с. 6].

Для здійснення паломництва людей спонукає багато різних мотивів. Це бажання зцілитися від душевних і фізичних хвороб, відмовити молитвам за прощення гріхів, помолитися за здоров'я рідних і близьких, покаятися у вчинках, випросити у Бога щасливої долі для себе і сім'ї, легкого життя, на Землі, проявити відданість у вірі і знайти сенс у життя. Значення паломництва в суспільно-релігійного життя визначає духовну і просвітницьку місію. При відвідинах святих місць люди дізнаються про історію та духовних традиціях монастирів і храмів, особливості богослужіння, про святих і подвижників благочестя, про їх життя і діяльності.

До релігійних організацій належать: релігійні товариства, релігійні управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади. Здебільшого, паломництво здійснюється в теплу пору року і в релігійні свята. Кожен паломницький центр або місце має в церковному календарі дату для проведення паломництв, храмових свят. Таких дат в календарі може бути дві і більше на рік. Львівська область відноситься до областей України з високим ступенем релігійності населення. У регіоні впродовж віків співіснують і розвиваються практично усі напрямки світового християнства (церкви східного обряду, латинська, вірменська), протестантизм та юдаїзм. Релігійне життя Львівщини – це складна система стосунків, які розвиваються під впливом багатьох економічних, культурних і демографічних процесів.

Населення Львівської області належить до різних релігійних конфесій. Найбільша кількість релігійних громад за даними Головного управління статистики у Львівській області на 1 січня 2018 р., належить до Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) – 52,4%. Другим за чисельністю є Українське національне православ'я (УНП) – 29,6%, що представлене Українською Православною Церквою Київського патріархату – УПЦ (КП) і Автокефальною Православною Церквою (УАПЦ). Існують також громади Української Православної Церкви Московського патріархату – УПЦ (МП) – 2,2%, Римо-Католицької Церкви (РКЦ) – 4,6%, протестантських Церков – 10,5%, іудеїв – 0,1% та інші – 0,9%. Станом на кінець 1995 р. кількість релігійних організацій становила 2549. Ця цифра збільшувалась з кожним роком і станом на 2000 р. вже становила 2773. Варто зазначити, що перше десятиліття ХХІ ст.

відзначилося незначними темпами зростання кількості релігійних організацій.

Станом на 2010 р. цей показник становив 2989 релігійних організацій у Львівській області, на сьогодні ж він становить 3034 релігійні організації. Обов'язковими установами в релігійній структурі є релігійні центри, управління (єпархії, дієцезії, канцелярії тощо). Станом на 1995 р. їхня кількість у Львівській області становила 14.

На початок XXI ст. кількість центрів різко зросла до 24. У 2012 р. їх налічувалось 29. Релігійна мережа у Львівській області станом на 1 січня 2018 р. представлена 37 віросповідними напрямками. Релігійні громади в області займають велику частку серед релігійних організацій. З 1995 р. їх кількість змінилась від 2448 до 2896 станом на 1 січня 2018 р. Місій та братств у 1995 р. існувало 4 і 3 відповідно, до 2005 р. кількість місій різко зросла і становила 15, а у 2018 р. 24 місії.

Братств, натомість, до 2018 р. залишилось лише 2. Також в області діє 5 центрів, 24 управління, 64 монастирі, 19 духовних навчальних закладів, 1113 недільних шкіл. Справами церкви в області опікується 2656 священнослужителів. Релігійні організації видають 23 церковні друковані засоби масової інформації. Для богослужінь релігійні організації використовують 2248 культових споруд, в тому числі 1788 – передані релігійним організаціям за рішенням органу державної влади, а 460 – збудовані за роки незалежності.

Якщо аналізувати поконфесійно Львівську область, то в першу чергу виділяємо Українську Греко-Католицьку Церкву (УГКЦ), яка є домінуючою в області.

Вона є однією з чотирьох традиційних українських Церков, налічує біля шести мільйонів вірних в усіх регіонах України та на шести континентах світу.

Порівнюючи статистичні дані за 1 січня 2006 р. із даними на 1 січня 2018 р. можемо сказати, що кількість релігійних громад зросла. Найбільше у чисельності зросли громади УГКЦ на 160, на другому місці громади УПЦ КП на 50 і на третьому місці протестанти на 133.

Можемо зазначити, що у таких районах, як Дрогобицький та Самбірський спостерігається зменшення кількості громад УАПЦ, УПЦ КП, а також громад протестантських, що є одиничними випадками у Львівській області, так як загальний показник має тенденцію до зростання.

Узагальнюючи наведені дані, можна стверджувати, що етап екстенсивного розвитку релігійного життя у Львівській області завершився, поступившись місцем помірному розвитку церковно-релігійної мережі із середнім темпом збільшення релігійних інституцій у межах 2% на рік.

Подальший розвиток церковно-релігійної мережі визначальним чином залежатиме від здатності Церкви відповідати вимогам пастирського служіння в умовах сучасного світу загалом та в обставинах суспільного життя в Україні зокрема.

До найважливіших заходів, які будуть сприяти розвитку паломництва до цих релігійних святинь потрібно віднести: по-перше, якісне дорожнє покриття, адже переважна більшість місць розташована в сільській місцевості, або далеко за їх межами; по-друге, інформаційне забезпечення, адже чимало місць, в яких розміщені паломницькі святині, на туристичних або автомобільних картах або на місцевості не позначені взагалі.

Найвідоміші з місць паломництва вимагають додаткової інфраструктури, зокрема, закладів харчування та розміщення паломників.

Терміни “релігійний туризм” і “паломництво” не є синонімами: вони не замінюють, а доповнюють один одного. Причому відмінності між цими двома термінами на теоретичному (дефініційному) рівні, розглянуті у названих працях, повністю узгоджуються із практикою організації як власне релігійно-туристичних, так і паломницьких подорожей. Нижче проаналізуємо організаторів релігійно-паломницького туризму і з'ясуємо їхні відмінності в сегментах релігійних турів та паломницьких подорожей.

У практиці вітчизняного релігійно-туристичного руху серед організаторів релігійного туризму і паломництва можна виділити три групи організацій:

- 1) церковні (релігійно-конфесійні) структури різних рівнів, що займаються паломницькою діяльністю;
- 2) світські громадські організації, що, зазвичай, пов'язані з релігійними організаціями;
- 3) світські комерційно-бізнесові організації – підприємства, що іноді теж можуть бути пов'язані із церковними структурами, однак здебільшого діють самостійно.

Кожна із цих груп має свої суттєві особливості як щодо функціонування, так і щодо організації релігійно-туристичних чи паломницьких подорожей. Більшість із великих християнських конфесій (рівня церкви чи деномінації), що діють в Україні, а також конфесії інших релігій (зокрема, ісламські, іудейські та орієнталістські) мають у структурі певні органи, що відповідають за здійснення паломницьких подорожей своїх вірних. Залежно від потреб вірних, власних можливостей та масштабу організації ці органи може представляти одна людина з обмеженими функціями та розгалужена організація з інтенсивними зовнішніми зв'язками. Наприклад, у великих православних і католицьких церквах (УПЦ, УПЦ КП, УГКЦ та ін.) відповідно до їхньої внутрішньої організаційної структури – чотирирівневого церковного адміністративно-територіального устрою, органи, що відповідають за паломницьку діяльність, також чотирирівневі

Крім церковних територіальних управлінь, паломницькою діяльністю займаються й окремі релігійні організації в межах кожної конфесії, зокрема, монастирі, хоч і не всі. Чернечі інституції також мають кількарівневі адміністративні структури. На практиці трапляється, що

паломницька діяльність окремих монастирів та парафій іноді зіставна із діяльністю цілих паломницьких служб при єпархіальних управліннях.

Для поширення інформації про паломницькі об'єкти та діяльність Центру видано мапу “Святині України”, путівник “Паломницькі місця УГКЦ”, буклети тощо. Організація паломництва святинями на території України є пріоритетною для ППЦ; ним найближчим часом будуть розроблені й паспортизовані паломницькі маршрути [3]. Завдання регіональної паломницької служби є вужчими, однак не менш конкретними.

Як бачимо, релігійно-конфесійні структури при організації паломницької діяльності прагнуть до співпраці зі світськими підприємствами та установами. Представники другої групи організаторів релігійного туризму і паломництва – світські громадські організації – часто пов'язані з конкретними конфесіями, хоч особливо не афішують свою заангажованість.

Паломницькі подорожі мають свої екскурсійні форми подорожей, що тривають, головню, менше 24 год. Це такі форми паломництва, як хресна хода і відпуст. Хресна хода може бути в межах одного поселення і триває зазвичай кілька годин, а може бути в сусідню область і тривати цілий день.

Відпуст – подорож у певні дні до певних святинь (храмів – “храмовий празник”, чудотворних ікон тощо), відвідування яких пов'язане із прощенням гріхів саме в цей день. Відпуст може тривати від кількох годин до кількох днів (тоді потрібна ночівля, і це вже більше подібне на тур). Верхня часова межа тривалості подорожі в паломництві ще різноманітніша і “розмитіша”, ніж у самому туризмі (від кількох місяців до 6–12 місяців і кількох років). Наприклад, тимчасове проживання європейця у будистських чи індуїстських монастирях (ашрамах) Азії з метою духовних практик може тривати кілька років і це вже більше подібне на постійне місце проживання, ніж на паломництво.

Тому доцільно було б у межах усього паломницького руху з його часовими межами від кількох годин до кількох років виділяти власне паломництво – подорожі тривалістю від кількох днів до кількох тижнів, оскільки такі подорожі за технологією організації і здійснення подібні до релігійно-туристичних поїздок. І за аналогією з релігійним туризмом доцільно б назвати такі паломницькі подорожі паломницькими турами.

Однак термін “паломницький тур” досить різко критикують деякі релігієзнавці і богослови, мовляв: “паломники – це не туристи, а релігійний тур лише ззовні нагадує паломництво, оскільки тут нема духовної складової”. Тому ми утримуватимемося від вживання терміна “паломницькі тури”, замінюючи його на безумовно ширший за змістом термін “паломницькі подорожі”. І релігійні, і пов'язані із ними громадські організації досить активно організовують власне короткотривалі відпусти і хресні ходи, а також середньотривалі паломницькі подорожі.

Довготривалі ж подорожі (як і кількогадинні поїздки “на празник”) здебільшого організовують самі паломники. Остання група організаторів

релігійно-паломницького туризму – комерційні підприємства – найбільше представлена туристичними фірмами. Зазначимо, що туристичні фірми досить часто використовують релігійно-туристичні ресурси для формування подорожей різної тематики, зокрема, в ході нерелігійних і непаломницьких турів.

Висновки. На території Львівської області розміщено десятки місць паломництва різного типу і різного релігійного значення. Всі ці об'єкти мають історичну, культурну та релігійну цінність. Вони є передумовою розвитку в регіоні релігійно-паломницького туризму: місцевого, регіонального, загальнодержавного. До найважливіших заходів, які будуть сприяти розвитку паломництва до цих релігійних святинь потрібно віднести: по-перше, якісне дорожнє покриття, адже переважна більшість місць розташована в сільській місцевості, або далеко за їх межами; по-друге, інформаційне забезпечення, адже чимало місць, в яких розміщені паломницькі святині, на туристичних або автомобільних картах або на місцевості не позначені взагалі. Найвідоміші з місць паломництва вимагають додаткової інфраструктури, зокрема, закладів харчування та розміщення паломників. Організацію паломницьких подорожей нерелігійними організаціями не вітають, а навіть критикують не лише церковні кола, а й світські особи. Вважають, що туристична фірма, організовуючи необхідний пакет послуг (проживання, харчування, проїзд, віза, трансфер та ін.), не може організувати “духовної складової”, що є найпершою справою для паломництва. З іншого боку, відсутність можливості отримати дозвіл (ліцензію) на туристичну діяльність змушує релігійні організації йти на співпрацю із туристичними фірмами.

Тому так само, як терміни “релігійний туризм” і “паломництво” доповнюють один одного, так і практична організація паломницької подорожі, менше – релігійного туру, потребує співпраці релігійної організації і туристичної фірми.

Список використаних джерел:

- 1.Бондаренко В. Релігійне життя в сучасній Україні: стан, тенденції та проблеми розвитку / В. Бондаренко // Людина і світ. — 2003. — № 12. — С. 19-39.
- 2.Вітюк І. Соборний стимул для розвитку релігійної толерантності та міжконфесійного діалогу / Ірина Вітюк // Україна і Ватикан : до і після Другого Ватиканського Собору : [науковий збірник] / [за заг. ред. доктора філос. наук П. Яроцького та ін.]. — К. : УАР, 2013. — 504 с.
- 3.Любіцева О. О. Паломництво та релігійний туризм : [Навч. посібник] / О. О. Любіцева, С. П. Романчук — К. : Альтерпрес, 2011. — 416 с.
- 4.Савчук Б. Молитовник-путівник для прочанина [Текст] / Б. Савчук. — Львів, 2006. — 278 с.
- 5.Каднічанський Д. Географія релігійного туризму в Україні : [навч. посібник] / Д. Каднічанський, А. Манько, Т. Завадовський [та ін.]. — Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. — 474 с.

Список использованных источников:

- 1.Бондаренко В. Религиозная жизнь в современной Украине: состояние, тенденции и проблемы развития / В. Бондаренко // Человек и мир. - 2003. - № 12. - С. 19-39.

- 2.2. Витюк І. Соборний стимул для розвитку релігійної толерантності і міжконфесійного діалогу / Ірина Витюк // Україна і Ватикан: до і після Другого Ватиканського Собору: [научний збірник] / [за заг. ред. доктора філософських наук П. Яроцького і др.]. - М.: УАР, 2013. - 504 с.
- 3.3. Любіцева А. А. Паломництво і релігійний туризм: [Учеб. посібник] / А. Любіцева, С. П. Романчук - М.: Альтерпрес, 2011. - 416 с.
- 4.4. Савчук Б. Молитвенник-путіводитель для паломника [Текст] / Б. Савчук. - Львів, 2006. - 278 с.
- 5.5. Кадничанський Д. Географія релігійного туризму в Україні: [учеб. посібник] / Д. Кадничанський, А. Манько, Т. Завадовський [і др.]. - Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. - 474 с

References:

1. Bondarenko V. Religious Life in Contemporary Ukraine: State, Trends and Developmental Problems / V. Bondarenko // Man and the World. - 2003. - No. 12. - P. 19-39.
2. Vityuk I. The Cathedral Stimulus for the Development of Religious Tolerance and Interfaith Dialogue / Iryna Vityuk // Ukraine and the Vatican: before and after the Second Vatican Council: [scientific collection] / [for the constituent. Ed. Doctor Philosophy Sciences P. Yarotsky and others.]. - K.: UAR, 2013. - 504 pp.
3. Lyubitseva O. Pilgrimage and religious tourism: [Teach. manual] / O. Lyubitseva, S.P. Romanchuk - K.: AlterPres, 2011. - 416 p.
4. Savchuk B. Molitovnik-guide for the pilgrim [Text] / B. Savchuk. - Lviv, 2006. - 278 p.
5. Kadnchansky D. Geography of Religious Tourism in Ukraine: [curriculum. manual] / D. Kadnchansky, A. Manko, T. Zavadovsky [and others]. - Lviv: LNU them. Ivan Franko, 2016. - 474 pp